

Eis van het Openbaar Ministerie tegen arts die euthanasie pleegt bij demente vrouw door de rechter afgewezen

Het Openbaar Ministerie had vervolging ingesteld tegen een arts die werd geacht het leven van een demente vrouw te hebben beëindigd zonder de actuele levens- of stervenswens te hebben geverifieerd.

De 74-jarige vrouw vernam op 70-jarige leeftijd dat zij aan de ziekte van Alzheimer leed. Op dat moment was ze nog wilsbekwaam en stelde een euthanasieverklaring op. Hierin legde ze als haar wil vast dat haar leven zou worden beëindigd wanneer ze als gevolg van de dementie niet meer thuis bij haar man kon wonen en in een instelling voor demente bejaarden moest worden opgenomen. Er zat echter een onduidelijkheid in haar euthanasieverklaring, doordat ze er in twee zogenoemde dementieclausules aan had toegevoegd dat euthanasie moest plaatsvinden: “wanneer ik nog enigszins wilsbekwaam ben” en “wanneer ik daar zelf de tijd voor rijp acht.” Tegen haar echtgenoot zei ze enkele malen dat ze dood wilde maar niet nu.

Op een gegeven moment werd zij ondanks haar euthanasieverklaring in een verpleeghuis opgenomen. Ook in het verpleeghuis gaf zij soms aan dat zij dood wilde, maar bij andere gelegenheden dat zij nog niet wilde op dat moment. De specialist ouderengeneeskunde die haar onder behandeling had, besloot op basis van haar euthanasieverklaring euthanasie toe te passen in overleg met de familie en na twee SCEN-artsen te hebben geconsulteerd. Deze achtten evenals de arts het lijden van de vrouw uitzichtloos en ondraaglijk, met name omdat zij angstig, gespannen en verdrietig was. De familie was ervan overtuigd dat de vrouw euthanasie wilde.

Hoewel de vrouw in kwestie tegenstrijdige signalen gaf met betrekking tot haar wens om haar leven te laten beëindigen, besloot de arts er toch toe over te gaan. Zij gaf eerst een verdovend middel via een kop koffie die zij de vrouw liet opdrinken, zodat ze in slaap viel. De arts deed dat omdat ze van mening was dat de vrouw een injectie niet zou hebben geaccepteerd. Toen ze eenmaal in slaap was, werd een infuus aangelegd voor de toediening van het levensbeëindigend middel. Na het aanleggen van het infuus kwam de vrouw overeind, maar werd door familieleden vastgehouden, zodat de arts de gelegenheid had de levensbeëindiging te voltooien.

Zoals in enkele andere gevallen besloot het Openbaar Ministerie vervolging in te stellen op basis van de veronderstelling dat de levensbeëindiging bij deze demente vrouw niet had plaatsgevonden volgens de zorgvuldigheidsvereisten die in de Wet toezicht levensbeëindiging op verzoek en hulp bij zelfdoding (Euthanasiewet) zijn vastgelegd. Dit zou betekenen dat de levensbeëindiging niet als euthanasie, maar in juridische termen als ‘moord’ zou moeten worden gekwalificeerd en bijgevolg strafbaar zou zijn. Het Openbaar Ministerie was van mening dat de arts vóór het uitvoeren van de euthanasie aan de vrouw had moeten vragen of zij daadwerkelijk euthanasie wilde, omdat met haar nog gecommuniceerd kon worden. Daar kwam nog bij dat in haar euthanasieverklaring de clausule stond dat euthanasie moest plaatsvinden wanneer zij nog enigszins wilsbekwaam was en zij de tijd daarvoor rijp achtte. De arts had nagelaten vóór de toepassing van de euthanasie te verifiëren of de vrouw ook daadwerkelijk wilde dat haar leven beëindigd werd, omdat volgens

haar de vrouw niet in staat was om haar eigen conditie in te schatten en er aanwijzingen waren dat een dergelijk gesprek bij de vrouw mogelijk nog grotere agitatie en onrust zou hebben veroorzaakt.

Overigens vroeg het Openbaar Ministerie niet om de arts een straf op te leggen. Bedacht moet echter worden dat de gerechtelijke procedure bij een arts veel onzekerheid en spanningen met zich meebrengt en daardoor op zich een zware belasting is.

De rechtbank ging echter in haar uitspraak op 11 september jl. niet mee in de bezwaren van het Openbaar Ministerie en verklaarde dat de arts de euthanasie zorgvuldig volgens de vereisten van de Euthanasiewet had uitgevoerd. De rechtbank was daarom van oordeel dat de arts niet strafbaar was en ontsloeg haar van alle rechtsvervolging.

Het Openbaar Ministerie heeft in de laatste jaren in een aantal euthanasiezaken vervolging ingesteld. Nu oordeelt de rechter over een arts tegen wie vervolging is ingesteld dat zij zorgvuldig heeft gehandeld. Moet daarom worden geconcludeerd dat met de vervolging door het Openbaar Ministerie niets is bereikt?

Dit zou een overhaaste conclusie zijn. Het aantal gevallen van euthanasie en hulp bij suïcide is sinds 1990, het jaar dat daar het eerst onderzoek naar is gedaan, fors gestegen. Het aantal bij de Regionale Toetsingscommissies gemelde gevallen van levensbeëindiging op verzoek daalde echter van 6.585 in 2017 naar 6.126 in 2018. Dit komt neer op een daling van circa 7%. Vermoed wordt dat artsen onzeker zijn geworden en daardoor terughoudend bij het inwilligen van euthanasieverzoeken. Omdat de eigen arts vaker weigert om euthanasie toe te passen, wenden mensen zich in een significant hogere frequentie tot de Levensindekliniek in Den Haag om door een hierbij aangesloten arts het leven te laten beëindigen.

Wat moet iemand concluderen die de opvatting is toegedaan dat het menselijk leven een intrinsieke waardigheid heeft en daarom nooit mag worden beëindigd? Die zou het liefst zien dat euthanasie, hulp bij suïcide en levensbeëindiging zonder verzoek nooit zouden plaatsvinden. Toch is een daling van het aantal gevallen van levensbeëindiging op verzoek met 7% niet zonder betekenis. Het is in ieder geval een relatieve bijdrage aan het Algemeen Welzijn, dat volgens de katholieke Kerk het basisprincipe is van de sociale ethiek. Dit omvat het geheel aan condities die nodig zijn opdat alle leden van de samenleving hun doel als mens kunnen bereiken. Eén van deze condities is dat de intrinsieke waardigheid van het menselijk leven wordt geëerbiedigd en het respect ervoor door het recht wordt afgedwongen. Een andere conditie die onlosmakelijk met het Algemeen Welzijn is verbonden, houdt in dat wetten worden nageleefd. Dit geldt onder bepaalde voorwaarden ook voor een wet zoals de Euthanasiewet die onrechtvaardig wordt geacht vanuit de overtuiging dat het menselijk leven een intrinsieke waardigheid heeft. Door de restricties en de zorgvuldigheidseisen die de Euthanasiewet stelt aan levensbeëindiging op verzoek biedt zij in ieder geval een relatieve bijdrage aan de bescherming van het menselijk leven.

Een daling van het aantal euthanasiegevallen per jaar met 7% is weinig, maar blijft een - zij het kleine bijdrage - aan het Algemeen Welzijn. Zet deze daling zich door?

Of vatten artsen door bovengenoemde uitspraak van de rechter weer moed? De jaarverslagen van de Regionale Toetsingscommissie zullen het leren.

+ Willem Jacobus kardinaal Eijk
Referent voor medisch-ethische kwesties namens de Nederlandse
Bischoppenconferentie